

Kaivostoiminta Ounasjoen kalatalousalueen näkökulmasta

Hyvät kuulijat

Ounasjoki on Suomen suurin kokonaan maamme rajojen sisällä vapaana virtaava ja rakentamaton joki. Se on noin 300 kilometriä pitkä vesistö, joka saa alkunsa Enontekiöltä ja laskee Kemijokeen Rovaniemellä. Ounasjoki on myös Natura 2000 -alue ja valtakunnallisesti merkittävä kalastus-, virkistys- ja matkailuvesistö.

Mikä on Ounasjoen kalatalousalue

Kalatalousalue on kalastuslain 23 §:ssä määritelty julkisoikeudellinen yhdistys, jonka tarkoituksena on kehittää toimialueensa kalataloutta ja edistää jäsentensä yhteistoimintaa kalavarojen kestävästä käytöstä ja hoidon järjestämiseksi sekä toimia toimialueensa kalatalousedun valvojana. Kalatalousalueen jäseniä ovat alueen kalastusoikeuden haltijat sekä valtakunnalliset kalatalousalan järjestöt. Kalatalousalue hoitaa julkisia hallintotehtäviä kalastuslain 29 §:n nojalla virkavastuulla.

Käyttö- ja hoitosuunnitelma on kalastuslain edellyttämä kalatalousalueen toimintaa ohjaava asiakirja. Käyttö- ja hoitosuunnitelmassa asetettujen tavoitteiden ja toimenpiteiden avulla turvataan kalastuslain 35 § mukainen kalavarojen kestävä ja monipuolinen tuotto ja käyttö sekä biologinen monimuotoisuus, ja edistetään vapaa-ajan sekä kaupallisen kalastuksen toimintaedellytyksiä Ounasjoen kalatalousalueella. Vesistöjen puhtaus ja myrkyttömyys ovat edellä mainittujen tavoitteiden saavuttamisen perusedellytyksiä. Lupaviranomaistenkin on otettava huomioon kalatalousalueen käyttö- ja hoitosuunnitelman sisältö päätöksenteossaan.

Kaivostoiminnan aiheuttamat riskit Ounasjoelle

Kaivoksen toiminnassa käytettäviä kemikaaleja pääsee tällä hetkellä Ounasjokeen ja kalatalousalue on erittäin huolissaan päästöjen vaikutuksista vesistön kalastoon, kalastukseen ja ihmisten terveyteen. Esimerkiksi Suurkuusikon lupapäätöksessä sallittu sulfaatin pitoisuus vedessä on aivan liian korkea. Myös päästövesien ksantaattipitoisuudelle on asetettava vesiluonnolle turvallinen raja-arvo. Kalatalousalue on esittänyt, että kaivosyhtiö ryhtyisi vapaaehtoisesti seuraamaan ksantaattipäästöjä. Viranomaiset joutuvat joka tapauksessa tulevaisuudessa kiinnittämään huomiota näihin ksantaattipäästöihin. Ksantaattien pitoisuuksia Ounasjoessa tulee seurata riittävän laajalla alueella varsinkin talviaikana. Kemikaalien vaikutukset eivät välttämättä näy välittömästi kalakuolemina, vaan haitalliset muutokset kalakannoissa voivat tapahtua hitaasti vuosien aikana. Pitkäaikainen kuormitus voi vaikuttaa haitallisesti: kalojen lisääntymiseen, poikastuotantoon, ravintoverkkoihin sekä kalojen elinympäristöihin.

Vuonna 2025 Ounasjoen kalatalousalue valitti Suurkuusikon uudesta ympäristöluvasta Vaasan hallinto-oikeuteen. Kalatalousalue vaati muun muassa: tiukempia sulfaatti- ja kemikaaliraja-arvoja, kaivoksen päästöjen vaikutusten tarkkailua laajemmalla

alueella, (verrokkialueet yläjuoksulle, kalanäytteitä ainakin Rovaniemelle asti), suurempia kalatalousmaksuja haittojen kompensoimiseksi sekä kalatalousvaikutusten huomioimista nykyistä kattavammin.

Kalatalousalue pitää tärkeänä, että päästöjen kertymistä ja niiden vaikutuksia seurataan eri kalalajeista otetuista sukutuote- ja lihasnäytteistä. Onhan toiminnanharjoittajan oltava selvillä päästöjensä ympäristövaikutuksista, ympäristöriskeistä ja niiden hallinnasta sekä haitallisten vaikutusten vähentämismahdollisuuksista (ympäristönsuojelulaki 2 luku 6 §).

Mielikuvalla Ounasjoesta puhtaana ja vapaana jokena on suuri merkitys kalataloudenkin kannalta. Vaikka Suurkuusikon aiheuttamat myrkkypitoisuudet vesistössä olisivatkin velvoiterajojen sisällä, tieto kaivoskemikaalien päätyemisestä Ounasjokeen voi vähentää kalastajien kiinnostusta Ounasjokeen kalastuskohteena, millä on negatiivinen vaikutus kalastuslupatuloihin. Kalatalousalueen näkemyksen mukaan luonnonvaroja koskevan päätöksenteon tulee perustua varovaisuusperiaatteeseen: mikäli haitallisista vesistö- ja ympäristövaikutuksista on epätietoisuutta, ympäristön- ja luonnonsuojelun sekä ihmisten terveyden suojelun tulee olla ensisijainen päätöksenteon lähtökohta.

Vastuullinen kaivostoimija käyttää parasta mahdollista vesien puhdistustekniikkaa ja estää haitallisten aineiden pääsyn vesistöihin, eikä tuhlaa ja lotraa puhdasta vettämme. Vesistöjen, kalojen ja kalakantojen sekä sedimenttien tilaa on seurattava pitkäjänteisesti ja avoimesti kaivosyhtiöstä taloudellisesti riippumattoman toimijan taholta. Mikäli haittoja kuitenkin aiheutuu, niiden korjaamiseen ja kalataloudellisten menetysten hyvittämiseen tulee olla riittävät resurssit.

Lopuksi

Päätettäessä kaivosten kemikaalien päästörajoista vesistöihin, päätetään samalla vaikutusalueen kalakantojen elinvoimasta, vesistöjen veden laadusta, vaikutusalueen vetovoimasta sekä ihmisten luottamuksesta siihen, että vesistömme pysyvät puhtaina myös tuleville sukupolville. Kaivostoimintaa on harjoitettava siten, etteivät Ounasjoen kalakantojen lisääntyminen eikä kalastuksen harjoittamisen edellytykset vaarannu. Kuinka hyvin yhteiskuntamme pystyy sovittamaan yhteen luonnonvarojen hyödyntämisen ja edellä mainitut tavoitteet? Uutta Talvivaaraa emme halua. Kaivostoimijoiden on varmistettava, että Ounasjoen Natura-arvot säilyvät, kalakannat pysyvät elinvoimaisina, vesistö ekologinen tila ei heikenny ja kalatalousalue ja paikalliset ihmiset on pidettävä ajantasalla kaivoksen ympäristövaikutuksista selko suomen kielellä.

Puhdas, myrkyistäkin vapaa Ounasjoki on jokiluonnon monimuotoisuuden, kalatalouden, luontomatkailun ja jokivartisten hyvän elämänlaadun perusta.